

fufhi, ali pa v deshevnim vremenu prevezh mǒzhe dobí, in vǒda predolgo zhafa po verhu ftojí, kǎr fe v neprerahlano semljo odtezhi nemore. V plitvo preorani semlji fe fad po redu ne vkorenini, ter vfelej flabfhi pridelke donefe, kakor na globoko preorani.

Kdor je dosdaj plitvo oral, naj sazhne, zhe mu semljifhe perpufti, globokeji orati. Zhe nemore vfiga na enkrat ftoriti, naj poſkufi v pervim letu eno, v drugim drugo njivo, in tako naprej globokeji orati. Kmalo fe bo korifta globokejiga oranja preprizhal, in fam febi zhudil, de ni ſhe sdavnej pred plitvo oranje ſapuſtil in fe globokejiga poprijel.

Opomniti pa moramo, de kdor sazhne njivo na novo globoko orati, mora to, zhe je le mogozhe, na jeſen ftoriti, de fe mertva perſt, ktero drevó na verh verſhe, zhes ſimo predela; naj jo pa pred fetvo fhe enkrat ali dvakrat oberne in dobro pognojí.

Rovtarſki.

Pogovor

kmetifhkiga ozheta s fvojim naravoflovja ſuzhenim ſinam, v meſzu Malitravnu.

Šin. Kakó danes ſpet burja piha! V tem meſzu pazh ref fkorej nobeden dan ni bres mozhne fape.

Ozhe. Poſébnó letaf imamo vetrov dovelj. Povej, kje neki ſo tiſte luknje, is kterih ſapa pride?

Šin. Šapa ne pride is lukinj, ampak isvira od pritifka in vezhi ali manjſhi goſhave ſraka (ljuſta.)

Ozhe. Ali mar ſrak kaj pritifka, faj ga nizh ne zhutimo?

Šin. ſrak na vſak proſtor mozhno pritifka, deſiravno ga ne zhutimo, ſató kǎr je od vſih ſtrani ravnomeren.

Ozhe. Kakó mi boſh to dokasal?

Šin. Povejte mi kaj ftorite, kader hozhete vſeti vina is foda ſa pokuſhnjo?

Ozhe. Vsamem véhar (zug), ga pri véhi potifnem v vino, ſatifnem s palzam ſgornjo luknjo in ga takó potegnem is foda. In ako hozhem naliti vina v fleklo (glash), prijenjam s palzam, de va-nj tézhe; in kader je doſti vina v fleklu, véhar ſpet ſamaſhm s palzam.

Šin. Ali pa véſte, ſakaj de vino ne iſtezhe is véharja, dokler ſgornjo luknjo derſhite ſamaſheno?

Ozhe. Na to fhe nikoli niſim miſlil.

Šin. To ſtorí ſrakni pritifk. Kader véhar potifnite v fód, vino v njemu takó viſoko naſtopi, kakor globoko ga va-nj potifnete, zhe ſatifnete s palzam ſgornjo luknjo, ſrak ne more od ſgorej pritifkati na vino, pri ſpodnji odperti luknji pa pritifka s vſo mozhjo in brani vinu iſtezhiti is véharja. Zhe pa palz odmaknete, ſrak tudi pri ſgornji luknji pritifne na vino, in vino ſavoljo fvoje teſhe iſtezhe is véharja.

Sato tudi pri fódih ſabijajo véhe, kader jih hozhejo naſtaviti, de ſrak od ſgorej ne more takó mozhno na vino pritifkati, in vina pritifk pri ſpodnji luknji fóda ni tako mozhn, kǎr ga ſrakov pritifk naſaj tlazhi.

Ozhe. Špet ſi mi eno rezh raſjasnil, ktere popred niſim vedil.

Šin. Tudi vremenik (ſrakomér) nam ſpri-zhuje od mozhniga ſrakoviga pritifka. Ali ſte vi to orodje ſhe kdaj vidili, ktero vreme kaſhe in ki ga ima fkorej vſak meſtnik pri hiſhi?

Ozhe. Šim ga ja vidil; fej ga ima tudi naſh ſhupan, kamor ga hodimo gledat, predenj sazh-nemo koſiti.

Šin. Šte tedaj tudi vidili, de vremenik obſtoji is dolge, na ſgornjim konzu ſadelane, na ſpodnjim pa ſakrivljene in odperte fleklene zevi, ktera je nekoliko s ſhivim frebram nalita. Ali pa tudi véſte, ſakaj de frebro v zevi tako viſoko ftojí, in pri ſpodnjim konzu vun ne gré, ako ravno je odpért?

Ozhe. Vezhkrat ſmo fe ſhe od tega modrovali, pa je niſmo ſamogli iſtuhtati. Morebiti mi ti veſh povedati?

Šin. Is zevi vremenika fe poprej, ko fe frebro va-njo nalije, ſrak iſshene, kar fe na tó viſho ſgodi, de fe zev varno na ognju ogreje in fe s gorkoto ſrak odpravi; takó poſtane v ſgornjim konzu zevi nad frebram praſen proſtor bres vfiga ſraka. Tedaj v ſpodnjim in odpertim konzu ſrak s vſo mozhjo pritifka na frebro, v ſgornjim in bres ſraknim konzu pa nizh ne pritifka; ſatorej ſrakov pritifk brani frebru v ſpodnjim konzu paſti in is zevi iſtezhiti. Ako bi fe pa v ſgornjim konzu kaka luknjiza naredila, de bi ſrak ſamogel tudi od ſgornjiga konza pritifkati, bi frebro prezej padlo in iſteklo is zevi.

Ozhe. Pa to ſmo fe pri vremeniku tudi vezhkrat modrovali, ſakaj de frebro v njem pada, kader ima deſhovati, in fe vsdiguje, kader ima biti lepo vreme?

Šin. To isvira od vezhiga ali manjſhiga ſrakoviga pritifka, ki pride od vezhi ali manjſhi ſtegljivoſti in teſhe ſraka. Bolj ko je ſrak fuh, bolj je tudi ſtegljiv in vezhi je tudi njegov pritifk, ſató fe frebro v zevi vsdiguje, in pomeni fuh ſrak in lepo vreme. Bolj ko je pa ſrak mozhirn, manjſhi je njegova ſtegljivoſt, manjſhi njegov pritifk; frebro pada, pomeni mokroto v ſraku in deſhevo vreme.

Ozhe. Sdaj bom ſhe vedil febi in tudi foſédam raſlagati to prikafen na vremeniku. De je pa ſrak tudi ſtegljiv in fkerzhhljiv, mi fhe nizh niſi pokasal.

(Konez fledí.)

Kaj je ſtoriti, kader človeka ſtrupena kača piči?

Kakó ſtrašno je, če človeka ſtrupena kača piči, ſo nam v poſlednjih Novicah čaſt. goſp. Viſnjagorski žalostne prigodbo oznanili. Le nagla pomoč zamore človeka ſmerti otéti; zavoljo tega vam hočem povedati, kaj de je ſtoriti, kader ſe taka neſreča priméri.

Strup ſe mora iz rane odpraviti, de ſe v kri ne zaſéde: to je perva in nar poglavitniſi reč. Zatorej ſe mora ſtrup urno iz rane izmiti; nikdar pa, poſebno če je kača globokeji ſvoje zobé pod kožo zaſadila, ſe ne ſme iz rane izbrisovati, kǎr bi ſe po takim ravnanju ſtrup vtegnil ſe bolj v rano ſpraviti.

Če je koža od zob ſtrupene kače le malo oprasnjena in ne globoko ranjena, je nar boljši pomoček:

pervič, de pičen človek z ſvojo vǒdó (ſeá-nico) rano dobro ſplahne, ali pa de mu kak drugi človek to ſtorí. Če je pa navadna vǒda pri rokah, je tudi prav, z njo rano izmiti, tode premerzla vǒda za tó ni dobra, kǎr rano vkup ſtisne in ſe potem ſtrup v ranjéni luknjici lahkó zaſéde. — Ko je rana na to vižo izprana, je drugič ſkerbeti, de kri, kolikor je mogoče, iz rane iſtéče in ſe potem takim ſtrup do čiſtiga iz trupla ſpravi.

Zatorej ſe mora kri iz pičeniga uda, kolikor

se dajo potem takim iz pašnikov kmalo senožeti napraviti, ali pa z umnim obdelovanjem in gnojenjem tudi v njive predelati. Tam pa, kjer imajo še vodó pri rokah, bodo pa še bolj opravili, če senožeti iz njih napravijo. Zdaj bomo pa povedali z kakšnim drevjem bi bilo nar koristniši, pušave zasaditi ali obsejati, de bi se popred v pravi stan spravile.

Če hočemo veliko drevja v suhi in pusti pušavi zarediti, jo moramo z mladimi drevesci obsaditi ali pa z drevjim semenam zasejati. Po mnogoverstnih skušnjah učenih drevorednikov je boljši drevesno seme sejati, kakor mlade šibince saditi; zató, kér se drevesca v ptujo zemljo prenesene, nikoli takó ne sponašajo, kakor ondi, kjer so iz semena zrastle.

Kar drevesa vtiče, ktere bi se med drugimi v pušave saditi ali sejati priporočevale, moramo navadni akaciji *) nar več hvale dati, ktera v nar pustejši zemlji zmed vsih dreves nar bolj in nar raji raste, v dobri zemlji se pa v malo letih takó zaredí, de je kaj. Akacijev les je velike hvale vreden.

Gosp. dohtar J. B. Ruprecht je akacijo vsim kmetovavcam v enakih okolišinah saditi in sejati, v zboru c. k. družbe na Dunaju 13. Prosenca tekočiga leta prav gorko priporočeval.

Z akacijevim semenam se zamorejo imenovane pušave sčasama takóle v senožeti ali njive spreoberniti:

Poleti se mora pušava, ktero hočemo v bolji stan pripraviti, odločiti, in v več, postavim po 16 oralov velikih kosov razdeliti. Od vsakiga takiga kosa se na vsih štirih voglih po 20 sežnjev široke rajde odločijo, ktere kakor meja notrajni del obdajo. V jeseni se pervikrat le polovica teh rajd, to je 10 sežnjev, preorje, in v mescu Kimovcu z akacijevim semenam (15 do 20 funtov na 1 oral) obseje in povleče. Čez 5 let se ravno takó z drugo polovico imenovanih rajd zgodi. Čez družih pet lét je prvič obsejana polovica rajde že gojzd postala, ki se že sekati da. V tem redu je potem od 5 do 5 let enkrat ena, drugikrat druga rajda za sekanje gôdna, in kér se zmiraj le polovica rajd poseče, obderží zagrajen delež zmiraj lepo drevesno mejo, ki rodovitnost ograjeniga zemljiša množi. Pri tem sekanju dreves naj se nikar vse drevesa brez razločka ne sekajo, ampak lepši akacije naj se dalje rasti pustijo, de se za razne rokodelstva pripraven les iz njih perrodí.

Kdor želí dobriga akacijeviga semena kupiti, ga dobí pri Henrikú Zeligu, c. k. dvornim kupčevavcu z semení na Dunaju. **)

Pri reji prešičev je snažnost potrebna.

Ljudje sploh mislijo, de so prešiči nesnažne živali, kér radi po zemlji berbajo, po blatu in lužah brodiyo, in če je gerši mlaka, raji se va-njo zavalé; zatorej si tudi ne prizadevajo svinjskih hlevov ali svinjakov čediti in snažiti, kakor bi bilo prav, temuč jih pusté, dokler se v njih toliko gnojá in druge nesnage ne nabere, de žival težko vún in noter hodi.

*) Od ktere je bilo v listu 15. in 16. govorjeno.

**) Od tega kupca smo tudi mi unidan 4 funte akacijeviga semena prejeli; na Dunaju sicer 1 funt le 24 krajcarjev velja, mi smo ga po pošti dobili hitéli, zató funt na 40 krajcarjev pride, kar je bilo v poslednjim perloženim listu naznanje dano. Vredništvo.

Ali vse te misli od nesnažnosti prešičev so grozno krive. Prešič v zemlji berba in riye le zató, kér si v nji taciga živeža íše, kakorsniga mu je Stvarnik že pri stvarjenju odločil; po lužah in mlakah se valja in brodi pa le, de se ondi ohladi, in z lužničo serbenje svoje kože vtolaži. V svinjaki so prešiči gotovo čedni, kar se že iz tega vidi, kér hodijo v svinjaku vselej le v en kot svoje potrebe opravljat, in ko jim le prostora ne manjka, nikoli nastelje z svojim blatam in scavnico ne nesnažijo.

Ne pušajte tedaj svinjakov v nemar, temuč ukažite jih saj vsak drugi dan izkidati; če so pa majhni, in svinje nimajo veliko prostora v njih, bo prav, če se to delo dan za dan opravi in svinjak do čistiga osnaži.

Kakšna nastelja je nar bolji za svinjak, bi vtegnil morde kdo poprašati? Tistimu to le odgovorimo: Če so tla v svinjaku lesene, ni treba o poletnim času nastiljati, če so pa kamnate, je prav, de se vsak dan kaj suhe stelje, naj bo slamnata ali kakšna drugačina va-nj pomeče. Po zimi se pa morajo svinjaki prav dobro z suho steljo nastiljati, zató de prešiči v njih mraza ne terpé, temuč vse skozi suho in gorko lego imajo.

Pogovor

kmetifhkgiga ozheta s svojim naravoflovja suzhenim finam, v meszu Malitravnu.

(Konez.)

Šin. Vsemito mehur, napihajte ga toliko, de ima gerbe; savašhite ga in poloshite na gorko pezh, in kmalo bofte vidili, de fo sginile vse gerbe, ktere je imel poprej; poloshite ga spet na mersel kraj, in spet fe bodo vidile gerbe; sakaj s gorkoto fe srak rastegne in sredka, potrebuje vezh proftora in bolj napolnuje mehur; pri mrasu pa fe bolj fkerzhi in sgoftí, njegovi pritífk na mehur prijenja, in mehur fe sgerbi.

Ozhe. To sdaj she umém. Od kod pa fapa pride? kar fim te prezej od konza vprafhal.

Šin. Vfe to, kar fte sdaj flifhali od srakniga pritífká, in njegove ftegljivofti in fkerzhljivofti, vam je bilo potreba vediti, preden vam samorem raskasati, kakó fapa poftane. Srak fi namrezh prisadeva, povfod enako sproftreti, smirej fe obdershati v svoji ravnoteshi, in na fe, kakor na vse druge rezhi, s mozhjo pritífká. Ako v kakim kraju prejenja njegov pritífk, ali poftane mozhnejí, fe srak ne more vezh ohraniti v enaki teshi; blishnji tesheji hiti v kraj, v kterim je pritífk prijenjal, dokler fe ne poftavi v ravnotesho in gofhavo, in ta vlek, piíh fe imenuje fapa, veter.

Ozhe. Tole mi morafh pa malo bolj pojasniti, fizer ne rasumém.

Šin. Ako po simi odprete hífhne vrata, vidite dim iti v hífho in zhutite fapo. S gorkoto fe namrezh srak stanjsha in slajsha, in s mrasam sgoftí in steshí. V sakurjeni hífhi je tanjkeji in lasheji srak, in njegova tesha in pritífk manjshi, kakor pa sunaj hífhe. Zhe fe hífhne vrata odprejo, hiti svunanji tesheji in gofteji srak v hífho takó dolgo, de fe poftavi s hífhnim v ravnotesho in gofhavo, zhe fe vrata poprej ne saprejo, in napravi fe fapa med vratami.

Ozhe. Is tega poduka sdaj sposnam, kakó de fapa poftane pri vratih; tega pa ne, kakó de sunaj nastopi.

Šin. Ravno takó fe napravi tudi fapa od su-

naj. Šonze, ogenj, blisk i. t. d. sgreje in slajfha srak, kakor gorkota v hifhi; fofedni tesheji srak sdaj hiti se s njim poštaviti v ravnotesho. S mrasam, deshjem, tozho i. t. d. se pa srak ras-hladí, sgofti in steshi, in si prisadeva, poštaviti se v ravnogofhavo s fofednim redkejim srakam; in ta srakni vlek is eniga kraja v drusiga je veter, fapa, in ne neha poprej, dokler srak ni v svoji ravnoteshi in gofhavi.

Ozhe. To si mi sdaj she dobro pojasnil. Povej mi fhe, sakaj de fo spomladi vezhidel mozhne fape, slasti pa letaf?

Spomladi po krajih, kjer ni vezh fnega, fonze srak she slo sgreje, tedaj tudi slajfha, in njegovi pritisk od te strani prijenja; v krajih pa, kjer je fhe fneg, poštavim v hribih, se pri tajanju fnega srak mozhno ras-hladí, tedaj tudi sgofti in steshi, in njegov pritisk od te strani je huji, in takó se po sgorej danim poduku fapa napravi. Letaf pa fo sató takó hude fape bile, ker je fhe po mnogih krajih veliko fnega, ki se sdaj taja. Tudi pri pogorifhah fo vezhidel mozhne fape, ker ogenj mozhno srak sgreje in slajfha, fofedni tesheji v ta kraj hiti in takó fapa naftopi.

Ozhe. Ali bi ne bilo boljshi, ko bi ne bilo vetra, kateri nam vezhkrat naredí veliko fhkode?

Šin. Veter je velika dobrota boshja. Veter nam nashene desh in naredí fpet lepo vreme; smefha srak in ftori bolj sdraviga; obrodovi raslozhno zveztehe drevesa in selifha, ker rodovitni zvetlifhki prah rasnafha; naf poleti pri delu in na poti prijetno hladí, goni barke in mline i. t. d. in nam je na tolikanj vish prav slo koriften.

Ozhe. Hozhem sanaprej na ta prid vetra mifliti, in nikoli ne zhesenj, ali zhes Boga, ki ga je vftvaril, memrati.

Janes Jashirk.

Pogovor

zdraviga in bolniga kamna na tlaku zraven hiš (trotoir) v nekem mestu.

Zdravi k. Kakó je že kej sosed! Kakó se počutite?

Bolni k. E kakó bi se počutil! Bolêhin sim, kakor vidiš; škerbe imam po vsih straneh, in oserêje mi hoêe skoperneti; skorej bi menil, de se me neduha misli prijemati.

Zdravi k. Êe je temu takó, bote morebiti že kmalo dobri za penzijo.

Bolni k. Kogá, za penzijo! za penzijo praviš ti? To ti povém, de tega po nobeni ceni ne. Dokler je kej življenja v meni, hoêem služiti, in svojo dolžnost spolniti.

Zdravi k. Po svoji priprostosti bi jest mislil, de ta ne spolni svoje dolžnosti, kateri ljudem le v spotiko služi.

Bolni k. Prav si rekel: po svoji priprostosti; zakaj vi mladi, kakor êutim, ne mislite deleê. Res je sicer, de, kader dež gré, voda globoko po mojih rebrih stoji; vunder še ne takó globoko, de bi komu êez škornjice notri šla, kader v me stopi. Kar pa ženski spol zadéne, znajo gospodiêne takó drobno gledati, de vselej, kader je kej vode v meni, nožico prav lično êez me preneséjo, kakor de bi grofnje bile iz poglavitniga mesta.

Zdravi k. Êe je taka, vunder sami obstojite, de saj pri ženskem spolu svoje dolžnosti ne spolnite.

Bolni k. To ti po napêinim sklepaš, ljubi moj! zató ker med starimi in mladimi kamni nič razloêka

ne delaš. Ali meniš, de smo mi, kar nas je starejših, le zató tukaj, de bi ljudje svoje podplate na nas postavljali? Naša služba više gré, kakor do podplatov. — Kader se namreê mi k veêi starosti povzdignemo, se tudi naš namen povzdigne: in tedaj imamo zlasti to navdajo ali skerb, de vse ljudi, kateri po nogah hodijo, uêimo in opominjamo, kakó de imajo z previdnostjo hoditi, glave ne prestermó po konci deržati, ampak ponižno v tla gledati, in se varovati, de ne padejo. Takó jim tedaj gotovo imenitno službo zkažemo, ker jih vadi-mo in uêimo v nar potrebniših êednostih, v paznosti, previdnosti, ponižnosti in dostikrat tudi v poterpežljivosti, brez katerih ni mogoêe, modro in sreêno obhajati na tem svetu.

Zdravi k. Bi ne bil verjel, de ste vi starci takó imenitni. Skorej bi se moglo iz vašiga govorjenja sklepati, de vi puhli in škerbasti bolêhneži ljudem bolj služite, kakor mi, ki smo zdravi in celi.

Bolni k. Se êudim, de ti pri svoji starosti nad tem dvomiti moreš, kar vunder vsak otrok lahko zapopade. Kaj je veê: glava ali podplati? — Gotovo glava. Zdaj pak je oêitno, de vi mladi le podplatam strežete; mi pa — glavi, katero z modrostjo pólnimo, in z vsemi êednostimi, ktere so k razumni obhoji potrebne. Ali po tem takim še dvomiti moreš, êe je naša služba imenitniši, kakor vaša? — Tode ta imenitnost in koristnost naše službe, od ktere sim ti dozdam pravil, še ni vsa, zakaj še veliko drugih strani je, po katerih mi ljudem koristiti zamoremo. Êe, postavim, kaka gospodična naglo in neprevidama v naše vodéno oserêje stopi, in si takó od vsih plati svoje oblaêilo oškropí: kakó vesela je potem perica, ktera po tej poti k veliko veêimu zaslušku pride; de nič ne govorim od milárja ali zajfenzidarja, in vsih tistih, kateri milo ali zajfo, in mnoge omake za madeže prodajajo. Êe se pa primerí, de kdo clo v našo jamo pade, in si kako kost zlomi: kakošen seménj imajo takrat vsi pomagayci, nosivci, obvezovavci in poravnayci ali vravnayci kostí! Oh ti ne véš, koliko sem že doživeltacih primérikov. Vunder, êe ti hoêem prav odkritoserêno govoriti, med vsim so mi nar ljubši le take prigodbe, kjer se kateri samo oškropí; zakaj memo gredé ti povém, de, êe ravno ljudje pravijo, de imamo mi kamnitne serca, imam vunder vselej, kader si kdo kako nogo ali roko zlomi, skorej veê usmiljenja, kakor veselja; ja ko bi se ne bal, de bi me moj hišni gospodar ne slišal, in me potlej v penzijo ne djal, bi hotel reêi, de pri takih napadih vselej veê žalosti v svojim sercu občutim, kakor on v njegovim. — Tode ta žalost se nam vunder obilno povraêuje z spoštljivostjo in êastjo, katero nam ljudje po takih naukih od vsih strani skazujejo. Oh ti ne véš, kakošno poštovanje de imajo tiste gospodiêne do nas, kterim se je zgodilo, de so bile enkrat ali dvakrat od nas poduêene; po dve ali clo tri in štiri stopnje se nas ôgnejo, iz strahu: de bi nam na kako rano ne stopile. — Kakó prijazno se nam smehljajo že od deleê perice, in vsi milopródi, in drugi enaciga pleména kupci, kader memo nas ali okoli nas gredó! Nar veêi êast pa zadobivamo od kratkovidnih in tistih, kateri kurje oêi imajo. Oh nikoli ti nemorem povédati, kakošen strah in poštenje nam ti ljudje skazujejo, kader se do nas približajo, zlasti kader se to zgodi zveêér v mraku, preden še svitala (laterne) prizigajo; ali pa po zimi, kader je lede-no; ali sicer ob dežju in po dežju, ker so naše jame z obilno omako napolnjene: in vunder se pri vsim tem še marskterikrat primeri, de od nas ponovljen